

Vestervig Klosters Provstesegl.

PROVST SVEND I VESTERVIG

VED PASTOR HENR. LAURSEN, VESTERVIG.

OM PROVSTERNE i Vestervig og Tilstanden i Klosteret i Tiden op mod Reformationen har vi kun sparsomme Efterretninger. En af de sidste Provster var Niels Bodilsen el. Bodulfsen (1520-25). Det var ham, der udstedte det "curieuse" Fæstebrev, som gav Bonden paa Klosterets Gaard Øster Ulsted fri for enhver Afgift og Tynge, "saa længe hans Hustru Karen Madsdatter levede". Man kan ikke helt blive fri for at gøre sig Tanker ved denne Tilføjelse, naar man hører et tilfældig bevaret Vidnesbyrd af en samtidig, som stiller Provst Niels i et mindre gunstigt Lys. I Aaret 1521 eller 22 sendte en unævnt jydsk Lensmand Kong Christian II en Indberetning, hvori han indgaaende skildrer Lensmanden i Blæsbjerg Rasmus Clementsens udskejende, raa og voldsomme Færd, som ogsaa Provst Niels tog Del i. Det hedder her bl.a.: "Item paa Midsommersdag da foer Rasmus til Holstebro og havde Provsten af Vestervig med sig, den Dag og Nat og anden Dagen og den Nat drak han rent over med Vin og Mumme, og hug under Gryder, Kander, Tønder og Glarvinduer og alt det, som i Huset var, og løb ud i Gaderne med sine Svende med dragne Sværd, saa at Købmændene og Almuen, som til Markend vare, bleve rædde og vare glade, at de kunde komme af By. Og tog han Borgersker af deres Senge, som de laa hos deres Husbonder, og drog dem udi Gaderne &c. Og siden han drog fra Holstebro og til Blæsbjerg, da hug han sønder i Blæsbjerg Glarvinduer, som i Borgestuen vare, og siden alt det han paa Tid over kunde, og Provsten af Vestervig med ham. Siden rendte Provsten af Gaarden og en af hans Svende med ham, og hug en fattig

Mands øg fordærvet og rendte omkuld Køer og alt det, som i Vejen for dem kom." Det er et Vidnesbyrd om Opløsningen og Forfaldet indenfor Kirken, at Niels Bodilsen ogsaa efter dette kunde blive siddende som Klosterets Provst, og det, som det synes, ganske uanfægtet. Der er da ogsaa Grund til at formode, at det heller ikke stod alt for godt til med Tugten i det Kannikesamfund, hvis Overhoved han var, en Formodning, som kun bestyrkes ved, hvad vi senere hører om de Kanniker, der efter Reformationen gik ud at Klosteret og blev Sognepræster.

Niels Bodilsens Efterfølger Poul Olufsen nedlagde 1530 sin Værdighed og oplod Klosteret til Svend Mogensen, den sidste Provst i Vestervig Kloster (1530-47).

Svend Mogensen havde før været Slotsskriver paa *Skanderborg*, hvis Lensmand var den rige, mægtige og ansete Rigshovmester Mogens Gjøre, "Kongen i Nørrejylland", som Sigbrit kaldte ham, "Ærkekætteren og Kætterbeskytteren", som Munkene kaldte ham, fordi han havde sluttet sig til den evangeliske Lære og var den lutherske Sags varme Forkæmper og Munkenes ivrige Forfølger. Svend, der var præstelært og præsteviet, var tillige Rigshovmesterens Kapellan, han er uden Tvivl den "Mogens Gjøres Præst Svend", som var Hovedmanden ved Graabrødre munkenes Udjagelse af Flensborg Kloster 1528. Han har altsaa allerede dengang været luthersksindet.

Svend var tillige Forstander for *St. Karens Gaard og Hospital* i Aarhus. Det var et Hospital for spedalske, en rig Stiftelse, som ejede Maarslet Kirke og et stort Jordtilliggende i og udenfor Aarhus og

desuden oppebar aarlig 2 Skæpper Havre af hver Plov i de omliggende syv Herreder, det saakaldte "Plovkorn" eller "Spetalhavre". 1526 fik Svend yderligere Ventebrev paa Viby Kirke; naar Præsten Hr. Niels Boring døde, maatte han annamme Kirken til St. Karine Hospital i Aars og beholde den sin Livstid; naar han døde, skulde hun frit komme til Kronen igen. Den spedalske Syge havde i Middelalderen været meget udbredt ogsaa her i Landet, men nu paa Reformationstiden var den saa stærkt aftaget, at alle de mange St. Jørgensgaarde og andre Spedalskhedsasyler, som fandtes rundt om i Købstæderne, 1542 helt kunde nedlægges. St. Karens Gaard har derfor givet Svend et smukt Overskud. Det er dog muligt og sandsynligt, at det var Biskoppen i Aarhus, Ove Bilde, der havde forlenet ham med Hospitalet, og i saa Fald har han mulig skullet svare Biskoppen en Afgift deraf.

Den bjærgsomme Slotsskriver blev endvidere i 1528 Prior og Forstander for *Ørslev Nonnekloster* i Fjends Herred. Den 4. April dette Aar fik han "Brev saalydendes, at efterdi Konning Christiern, vor naadige Herres Fader, haver givet Priorisse og menige Søstre, som da vare og herefter komme skulle udi Østerleff Kloster, Privilegier og Friheder, saa at dem ingen Prior skal paatrænges imod deres Villie, og menige Konvent haver nu udkaaret ham til deres Forstander og Prior, derfor haver vor kæreste naadigste Herre fuldbyrdt og samtykt samme Kaar og Udvælgelse, at Hr. Svend maa og skal nyde, bruge og beholde samme Kloster og hvad Rettighed der tilligger, saa længe han lever, dog med saa Skel, at han skal skikke Priorisse og Jomfruene derudinden er og herefter kommandes vorde, Øl, Mad og Klæder efter gammel Sædvane". Forgæves protesterede Biskop Jørgen Friis i Viborg mod Nonnekonventets Valg under Paaberaabelse af, at Klosteret hidtil altid havde staaet under Viborg Bispestol. 1530 overlod Svend med Kongens Samtykke Priorinden, Jomfru Kirstine Thomesdatter, otte Klosteret tilhørende Gaarde i Hejlskov paa Livstid. Snart efter maa han, da han imidlertid var bleven Provst i Vestervig, have givet Afkald paa Ørslev Kloster, som efter at Iver Thomesen en kort Tid havde været dets Forstander, af Kongen forlenedes til Iver Skeel, der havde det i Værge til 1537. Jomfru Kirstine vedblev derimod endnu mange Aar som Priorinde at styre Klosterets indre Anliggender.

20. Juni 1530 fik Hr. Svend Mogensen Brev, at efterdi Hr. Poul, Provst i *Vestervig*, har opladt og resigneret ham samme Kloster, har Kongen for hans Troskab og villige Tjeneste, og ligeledes for Hr. Mogens Gjões Bøns Skyld forlenet ham forskrevne Kloster med al sin rette Tilliggelse at nyde hans Livstid, dog at han skal bygge og forbedre Klosteret, give de Præster og Kanniker, som er derinde, den sædvanlige Rettighed og deres tilbørlige Underholdning, give Kongen og Kronen slig Tynge og

Tjeneste deraf, som der plejer at gøres, holde Tjenerne ved Lov og ikke forhugge de tilliggende Skove etc. Hindsjavl, anden Dag efter Kristi Legemsfest. Efter kongl. Maj.s egen Befaling, nærværendes Hr. Mogens Gjõe, Gyldenridder og Rigshovmester".

Aaret efter, den 4. Marts 1531, gør Frederik I ved aabent Brev vitterligt, "at os elskelig Oluf Hammer har haft for os et Brev, hvorved Hr. Svend Mogensen, Provst til Vestervig Kloster, oplader ham vort og Kronens Hospital og Gaard, S. Chaterine Gaard i Aarhus . . . hvilket Brev vi stadfæste og samtykke i" etc.

Vestervig var et af Landets rigeste Klostre. Foruden spredt Gods andetsteds ejede det Gaarde, Bol, Huse eller Møller i følgende Sogne i Thy og Mors: Thisted, Tilsted, Nors, Tved, Rær, V. og Ø. Vandet, Sennels, Sjørring, Torsted, Skjoldborg, Nørhaa, Torup, Snedsted, Sønderhaa, Harring, Skyum, Hørdum, Hassing, Villerslev, Bedsted, Grurup, Hvidbjerg v. Aa, Lodbjerg, Vestervig, Agger, Hurup, Boddum, Ydby, Helligsø, Gettrup, Hvidbjerg, Søndbjerg, Odby - Lødderup, Hvidbjerg, V. Assels, Sundby, Flade og Ejerslev.

Den visse Rente, Landgilden, af dette Gods var i Provst Svends Tid: I rede Penge 5412 Mark og 1 Gylden (hovedsagelig eller maaske udelukkende "Tømmertræpenge", Vederlag for Benyttelse af Skov til Træhugst); *in natura*: 28 Tdr. Rug, 2497 Tdr. Byg, 6 Tdr. Havre, 2 Tdr. Gryn, 36 Tdr. Smør, 21 Svin, 148 Faar, 41 Lam, 235 Gæs, 387 Høns, 6 $\frac{1}{3}$ Td. og 135 Snes Aal, 23600 Hvillinger, 978 Gæsteriheste. Omsat til vor Tids Priser vilde det give op imod 100,000 Kr., men efter den Tids Priser mindre end 1500 Daler eller 4500 Mark eller 6000 Kr. aarlig. Dertil kom de uvisse Indtægter som indfæstning, Oldengæld og Vrag. Endelig Udbyttet af den flere Hundrede Tønder Land store Ladegaard, som dreves af Klosteret selv.

Paa Udgiftssiden kommer Kongens Tynge og Tjeneste, Borgeleje, Gæsteri og Ledingspligt.

Borgeleje. Da Christian II 1518 gav Peder Laxmand Livsbrev paa Borgeleje i Vestervig Kloster i saa Maade, at han der skulde have og fange Mad og Øl selvanden til Skellighed og dertil Korn- og Straafoder til en Hest, begrundede Kongen det med, at Klosteret "af Arilds Tid" plejede at holde en Borgelejehest. Det hænger sammen med, at Klosteret oprindelig var stiftet af Krongods, altsaa havde sin Jord i Fæste af Kronen og derfor skulde svare en aarlig Fæsteafgift; efter Kong Valdemars Jordebog 1231 var Afgiften 20 Mark Penninge. 1248 gav Erik Plovpenning Klosteret Skøde paa dets Mark, men Kongen kan jo have forbeholdt sig Retten til Borgeleje. Det var navnlig sine Hofsinder, Kongen paa den Maade skaffede Underhold. Sædvanlig medførte hver to Svende, en Smaadrenge og en Stalddrenge og fire Heste. Det var ofte besværlige og fordringsfulde Gæster. Af Indkvarteringer i Provst Svends Tid kendes: 1532 Iver Juul, 1535 Eskil Gjõe

med 4 Heste, 1536 Hans Lange og Niels Mogensen med 4 Heste, 1539 Niels Mogensen, Christiern Skram og Holgert, hver med 4 Heste; 1543 blev Svend fritaget for Borgeleje i to Aar mod at kvitte 1000 Daler, som kongl. Maj. var ham skyldig; Kongen indhentede saa 1546 det forsømte ved at indkvartere Bjørn Kaas med 2, gamle Peder Bille med 4, Gregers Holgersen med 4 og Eggert Dyre med 5 Heste!

Dernæst *Gæsteri* eller *Nathold*, Forpligtelsen til at "holde" Kongen og hans hundredtallige Følge et vist Antal Nætter (Døgn), naar han rejste omkring i Landet. Nedenfor er omtalt Christian III's Ophold paa Klosteret i Paasken 1537, desuden holdt Provst Svend Kongen eet Døgn i Viborg 1542, et halvt 1545 og to Døgn 1546.

Endelig skulde Klosteret stille *Krigsfolk*, naar det krævedes. Saaledes i 1531 2 Skytter og 10 Glavind (Spyd dvs.: spydbevæbnede Ryttere) i Anledning af Christian II's Indfald i Norge; i Foraaret 1536 udrustedes 8 Svende med Kost og Tæring til St. Mikkelsdag og sendtes til Landskrone, hvorfra de med det øvrige Mandskab under Jens Spliids Anførsel afgik til Bergen for at støtte Christian III's Sag i Norge; 1539 udskreves endnu 6 Mand, da Kongen paa Grund af de spændte politiske Forhold stadig maatte holde en Hærstyrke samlet.

Sidst paa Aaret 1532 udgik Kongebrev "til Hr. Svend om de Sognekirker, der ligger til Vestervig Kloster, at der prædikens Guds Ord", altsaa at Guds rene Ord og Evangelium skulde prædikens i Kirkerne. Kirkerne var Vestervig og Agger, Nørhaa, Tømmerby og Lild. Det er ikke klart, hvad der ligger bagved denne Befaling. Den falder godt nok i Traad med Frederik I's levende Bestræbelser for at indføre luthersk Forkyndelse, men Kongen var paa denne Tid, faa Maaneder før sin Død, saa svag og affældig, at han næppe har handlet af egen Drift uden Tilskyndelse udefra. Har Mogens Gjøre givet Stødet dertil? eller maaske snarere Provst Svend selv? Man kan kun gætte. Hovedsagen er jo imidlertid, at vi heraf erfarer, at det lutherske Reformationsværk nu er i Gang i Klosteret.

Frederik I døde 1533, og snart efter hærgedes Landet af den ødelæggende Krig, som i Historien har faaet Navnet Grevens Fejde. Den 14. September 1534 landede Skipper Clement ved Aalborg, derfra bredte Opstanden sig som en Ild, og ogsaa Bønderne i Thy rejste sig. Anføreren her var Oluf Dus, som optraadte paa Refs Thing, hidsede den forsamlede Almue til Mord og Brand over Vestervig Kloster og oplæste et Brev fra Skipper Clement, som truede alle dem, der ikke vilde slutte sig til Oprørerne, med Galgen. Klosteret er vel nok bleven plyndret, men sikkert ikke, som det sædvanlig siges, opbrændt. At Svend efter Fejden ikke glemte at sige Oluf Dus Tak for sidst, kan ses af, at Oluf indstævnedes hans Foged Enevold Jensen "for han røvede ham sit Skib og Gods fra, og havde der ingen Mands Befaling paa". Og som vi

straks skal se, var Svend ikke færdig med Oluf Dus endda.

Inden Aarets Udgang havde Johan Rantzaus Landsknægte stormet Aalborg og i Løbet af kort Tid undertrykt Opstanden. Saa fulgte de haarde og skaanselsløse Straffedomme. Alle Bønderne i de oprørske Herreder dømtes i Kongens Naade og Unaade med Liv og Gods og maatte løse deres Hals med svære Bøder. De fleste Selvejere fik kun deres Gaarde igen som Kronens Fæstere; fra nu af var der saa at sige ikke jordegne Bønder i Thy. Provst Svend skulde for hele Thys Vedkommende opkræve de Bøder i rede Penge, Guld og Sølv, og udtage og mærke de Øksne, som Bønderne havde optinget med Peder Ebbesen og Axel Juul for deres Halsløsning. I Marts 1535 blev der endvidere udskrevet en Krigsskat, som ogsaa ramte de i Forvejen forarmede Bønder, hver 20 Bønder skulde udrede 60 Lod Sølv, saaledes at den rige skulde hjælpe den fattige. Tilmed havde Provst Svend straks efter Opstanden tyngt Bønderne med Skattepaalæg, saa at Bønder og menige Almue i Hassing og Refs Herreder havde klaget til Kongen over, at de fast udover deres Evne besværedes og beskattedes af Prælater og andre gode Mænd (dvs.: Adelsmænd) for den Brøde og Forsømmelse, som de var skyldige i. De fik da et Beskærmelsesbrev, som tilsagde dem, at de skulde være aldeles uplatsede (ukrænkede), ubeskattede og ufejdede (uforulempede) af alle gejstlige og verdslige, indtil hans Naade kom selv personlig der ind udi Nørrejyland. Dersom nogen havde noget at tiltale dem for, da skulde de stævne dem i Rette for hans Naade og Raadet, da skulde dem vederfares saa meget, som ret var, dog dermed undertagen de gode Mænd, hans Naades Tjenere og Befalingsmænd, som hans Naade havde givet udi Befaling der at handle med Almuen udi Nørrejyland for samme deres Forsømmelse at bøde mod hans Naade og Kronen. - Samtidig fik Provst Svend et Brev af samme Indhold med Tilføjende, at han maatte tage sig i Vare, at han ikke ved saadanne Beskatninger skulde afstedkomme et nyt Oprør - en Advarsel, der ikke var uforuden, thi Oprørsilden ulmede i Virkeligheden paa ny.

I Foraaret 1537 kom hans Naade Kongen saa personlig der ind udi Nørrejyland, fulgt af Rigshovmesteren Mogens Gjøre og Rigsraaderne Johan Rantzau, Ove Lunge, Knud Pedersen Gyldenstjerne og Axel Juul, Hofsinderne, en Hærskare af Hofbestillingsmænd, Svende og Tjenere, Køgemester, Kokke og Kældersvende osv, samt Vogntoget med Kongens Fadebur. Det kongelige Tog udgik fra Ribe den 19. Marts til Varde, Lundenæs, Ringkøbing, Holstebro, Lemvig og derfra over Aggertangen til Vestervig, hvor Kongen ankom Langfredag den 30. Marts og holdt Hof indtil anden Paaskedag. Provst Svend skulde holde kongl. Maj. den halve Tid, Gabriel Gyldenstjerne, Lensmanden paa Ørum, den anden halve. Samtidig med, at Kongen

tilmeldte dem sit Besøg, havde de faaet Instruks om, hvad de skulde have til Rede til Bispisningen. Man regnede dengang kun med to Maaltider om Dagen, Morgen- eller Middagsmaaltidet og Aftenmaaltidet. *Til hvert Maaltid* skulde leveres: Fersk Kød 1½ Oksekrop, 8 Faarekroppe, 30 Høns, ½ Tønde saltet Fisk, 30 tørre Kabliauer, 300 tørre Flyndere 300 tørre Hvillinger, ½ Tønde saltet Sild, ¼ Tønde Smør, 10 Sider Flæsk, 40 Tønder Øl. Dertil fersk Fisk, Æg, Løg, Gryn, Lys og Brød saa meget som behov gøres Dag og Nat. Desuden 100 Tdr. Havre, Staldrum, Hø og Straafoder til 280 Fleste. - Det er nærmest utroligt, hvad den Tids Mennesker kunde sætte til Livs baade af solid Mad og ikke mindst af Drikke. 80 Tønder eller 9600 Potter Øl om Dagen er dog, selvom man, med Antallet af Heste som Udgangspunkt for Beregningen, anslaaer Persontallet ret højt, langt over de 10 Potter Øl, som en Mand til daglig Brug kunde nøjes med.

Kongen og hans Raader tog sig dog ogsaa andet for i disse Paaskedage end at spise og drikke. Som overalt, hvor Kongen kom frem, holdt han ogsaa her i Vestervig *Retterthing*. Her kom ogsaa Oluf Dus' Sag for. Dombogen beretter derom: Hr. Svend, Provst i Vestervig, havde i Rette stævnet Oluf Dus, for han var en principal Hovedsmand til at forsamle Almuen der i Thy, at opbrænde og plustre (plyndre) Klosteret og andre gode Mænds Gaarde. Da beviste fornævnte Hr. Svend med velbyrdige Mænd Peder Ebbesen og Axel Juul, som kongelig Majestæts Befaling havde at skrive Halsløsning her udi Thy, at Herredsmænd, som vare der hos dem, havde ham der udlagt for en principal Mand til at oprejse Almuen her i Thy og at brænde gode Mænds Gaarde og bleve derfor optegnet i kongelige Register. Desligeste beviste fornævnte Provst Svend med Herredsfoged og XVIII agtede Herredsmænd udi Herred vare, som vare hid stævnet med vor Stævning, at sige deres Sandingen, som vare inde for os, og paa deres Helgensed; de bestod (vidnede) for os, at fornævnte Oluf Dus indkom paa Refs Thing udi denne forgangne Skipper Clements Fejde og bad Fogden og den menige Almue, som der forsamlet vare, at de skulde splitte (hæve) Thinget i Djævelens Navn og følge ham til fornævnte Vestervig Kloster og der nederlægge (dræbe) Provst Svend og det Udædingsfolk, som han havde med sig, og lod saa straks læse et Skipper Clements Brev for Almuen, som indeholdt, at hvilken som ikke vilde følge ham, skulde hænges udi en Galge. Sammeledes bestod en anden Dannemand, Jens Pedersen i Ulsted, paa sin Helgensed, at fornævnte Provst Svend forskikkede ham til Oluf Dus og lod ham tilsige, at han skulde komme til ham til Kloster, paa det han vilde undervise ham, at han saadant skulde have i Fordrag (lade det være). Da svarede Oluf Dus fornævnte Jens Pedersen, at han havde noget af Skipper Clements Folk hos sig, med hvilke han havde at handle, som ham mere magtpaaliggendes var end at tale med Provst Svend.

Og da samme Jens Pedersen kom til ham i Klosteret tilbage og sagde ham Svar, da viste Provsten ham tilbage igen til Oluf Dus, at han endelig skulde komme til ham til Klosteret; straks lod Oluf samme Jens Pedersen hugge og slaa ved tre eller fire Saar og havde nær slaget ham ihjel, og endog han var gjort saar (saaret), maatte han alligevel sætte (stille) ham Borgen, og kaldte ham Hr. Svends Spejder, med mange flere Vindesbyrdt, Provst Svend derpaa i Rette lagde.

Derimod fremlagde Oluf Dus nogle Vidner (Vidnesbyrd), som ikke gjaldt Jens Pedersen paa, og dermed nogle andre Vidner, som fandtes at være vildige og udgivne (afgivne) og vidnede af samme oprørske Bønder, som med Oluf Dus i samme Oprør været havde etc.

Da efter Tiltale, Gensvar og efter Sagens Lejlighed sagde vi der saa paa for Rette, at efterdi Oluf Dus haver gjort imod os og sit rette fædrene Rige som en æreløs fortvilet (haabløs) Skalk og Forræder og ikke haver bødt sin Halsløsning imod os, som bevisligt er, som andre Bønder og Almue her i Thy gjort haver, da haver han forbrudt sit Liv og Gods imod os og derom at stande i vor Naade og Unaade.

Livet har Oluf Dus uden Tvivl beholdt; hvordan det derimod er gaaet med hans Gods, er et andet Spørgsmaal.

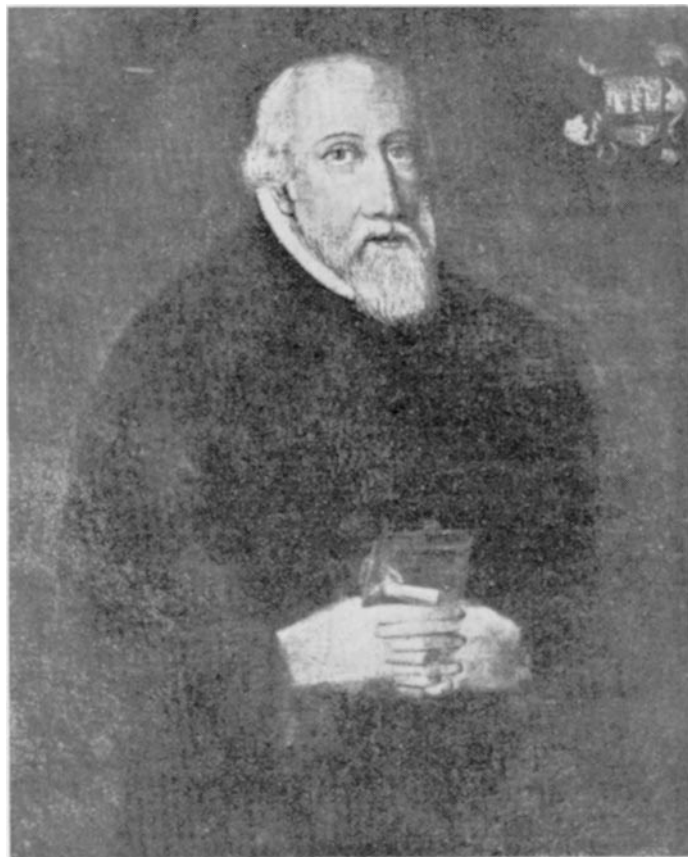
Imidlertid var *Reformationen* bleven indført. Herreklostrene skulde indtil videre blive ved Magt. Kirkeordinansen bestemte, at Kannikerne, om de vilde, frit kunde gaa ud af Klosteret, men dersom de vilde blive, maatte de underkaste sig en Ordning, som ikke var i Modstrid med den evangehiske Kirkeorden. De skulde som før sjunge deres Tider, Matutin, Prim, Terts, Sext, Non og Vesper, men efter en Forskrift, som Bugenhagen havde forfattet, udaf den hellige Skrift og Guds Ord. Det papistiske Helgenvæsen og Messeoffret for levende og døde afskaffedes, og der skulde holdes Nadvere efter Herrens Indstiftelse. De maatte bære Munkedragt, men ikke være kronragede, skulde være Klosterforstanderen undergivne og lydige, leve et godt og ærligt Levned, flittigt høre Prædiken og læse den hellige Skrift, ”at der maatte end være nogen, som her efter maatte vorde Sognepræst”. Derfor skulde ogsaa hvert Kloster have en Læsemester, en god og lærd Mand, som skulde holde Forelæsninger over den hellige Skrift, prædike og lære Børnelærdom.

Disse Bestemmelser mødte nogle Steder, som i Børglum og St. Knuds Kloster i Odense, aaben Modstand, og mange Steder gik det kun langsomt med deres Gennemførelse. I Vestervig Kloster spores ingen Vanskelighed, uden Tvivl fordi Reformationen her væsentlig var gennemført forinden. Det er ogsaa troligt, at Mag. Frants Berg allerede nogle Aar havde virket som Læsemester i Klostret.

Af Kannikerne vides to at have forladt Klosteret, *Gabriel*, som blev Sognepræst i Hundslund (nu

Dronninglund), berygtet for sit forargelige Levned, og Svend, som blev Sognepræst i Skjoldborg, han blev beskyldt for Hekseri og Kogleri og afsat. Morten Nielsen blev Præst i Nørhaa, men vedblev at have sit Ophold i Klosteret; i en Indberetning tilkendegiver han, at ”han gaar til Klosterets Bord efter sit Øl og

St. Knuds Kirke. Dronningen holdt ham selv over Daaben, opkaldte ham efter sin Yndlingshelgen den hellige Frants af Assisi, Stifteren af Graabrødrenes Orden, og bestemte ham til at indtræde i denne Orden, hvorfor hun først holdt ham i Skole i Odense og siden sendte ham til Universitetet i Rostock. Her blev han

*Frants Berg som Biskop.
Efter Maleri i Vor Frelses Kirke i Oslo.*

Mad, og er der to Mile imellem”. Først 1555 fik Erik Rud, som efter Provst Svends Død havde faaet Vestervig Kloster i Forlening, Befaling til at udlægge ham sin Præstegaard. Morten Nielsen døde 1562. - Erik Ruds Lensbrev 1547 indeholdt den Klausul, at han skulde besørge de indgivne Præster med nødtørftig Klæde og Føde. De, der blev Sognepræster ved Klosterets nærmest liggende Kirker, vedblev indtil 1555 at bo i Klosteret, og maaske var der nu ikke andre end dem i Klosteret. Dog kan der have været enkelte Kanniker, som var bleven saa gamle i Klosterlivet, at de ikke var skikkede til at begynde et Liv udenfor Klosteret. Men i 1559 var der i hvert Fald ingen, Vestervig Kloster var ikke længere Kloster.

Frants Berg, der blev Læsemester i Vestervig, har som gammel Mand fortalt nogle Træk af sit Levnedsløb, som hans Søn siden nedtegnede. Han var født i Odense c. 1500, Søn af Billedskæreren Claus Berg, hvis Mesterværk var den berømte udskaarne Altertavle, som blev udført for Kong Hans’ Dronning Christine til Odense Graabrødekirke, men nu staar i

imidlertid grebet af Luthers Tanker, og da Dronningen ved den samme Tid døde, kunde han slippe fri for at blive Klostermand. Efter endt Studium vendte den unge Magister tilbage til Odense, hvor han 1531 blev Rektor ved Domsolen efter Peder Palladius (den senere Sjællands Biskop), som forlod Skolen for at drage til Wittenberg med Borgmesterens Søn. Frants Bergs Iver for Lutherdommen var hans gamle Fader en stor Sorg, og for om muligt at bringe Sønnen paa andre Tanker, fik han sin Gæstevæn Ribe-Bispen Iver Munk, da denne engang besøgte ham i Odense, til at overtale Frants til at opgive Skolen i Odense og tage Tjeneste i Biskoppens Kancelli. Her kunde han, forstaaeligt nok, ikke trives ret længe. Paa en Visitatsrejse kom han i Følge med Biskoppen op i Nærheden af Viborg, og da Rektoren for Domsolen der i Byen just var død, overtog han med Biskoppens Samtykke den ledige Stilling. Han var saa Skolemester i Viborg ”nogen Tid”, indtil Provst Svend skrev til Domkapitlet og bad om at faa en god og lærd

Mand til Læsemester i Klosteret. Kapitlet valgte da Frants Berg og ”forsendte” ham til Provst Svend.

Om de Aar, Frants Berg var Læsemester i Vestervig faar vi kun at vide, at ”den Tid havde Provst Svend, som holdt Kongen aarligen 120 Karle, sin Søsterdatter hos sig, ved Navn Karine Lauritsdatter, til hvilken Mag. Frants fik god Villie, bad om hende og omsider fik hende til sin Ægtehustru hos hendes Morbroder Provst Svend”. 1540 blev han kaldet til Sognepræst ved Domkirken i Ribe. Her blev Døtrene Gese og Magdalena født. Med Kongens Tilladelse byttede han 1546 Embede med Sognepræsten ved St. Nikolai Kirke i København Laurits Nielsen Riber, som træt af en mægtig Mands Fjendskab, som han havde paadraget sig ved sin frygtløse Nidkærhed, længtes tilbage til sin Fødeby Ribe. I København blev Sønnen unge Claus Berg født, han blev siden Dekan for Kapitlet i Oslo. Faderen blev allerede 1548 kaldet til Biskop over Oslo og Hamar Stifter, hvis Tilsynsmand han var i en Menneskealder, indtil 1580. Hans Svigersøn Jens Nielsson, gift med Magdalena Berg, havde de sidste Aar været hans Medhjælper og blev nu hans Efterfølger paa Bispestolen. Den gamle Frants Berg levede endnu nogle Aar, han døde højt bedaget den 2. November 1591.

Ved Reformationen genoprettedes Københavns *Universitet*, som i Frederik I's sidste Aar var gaaet helt i Staa. For at skaffe det Tilgang af Studenter og afhjælpe Manglen paa vel uddannede Præster, paalagdes det 1541 Herreklostrene og Domkapitlerne at underholde ialt 27 Studenter med Kost, Klæder og Bøger ved Universitetet. Vestervig Kloster skulde underholde 4, de øvrige tolv Klostre hver 1 eller 2, Domkapitlerne hver 1. De skulde dertil vælge saadanne Personer, som gav Haab om, at de vilde komme til at virke til Religionens Opholdelse og Forbedring; naar nogen var færdig med sine Studeringer, skulde der straks sendes en anden i hans Sted. 30 Daler om Aaret var den Sum, som i Universitetsordinansen af 1537 ansloges som tilstrækkelig til at holde en Student ved Universitetet. Kosten kunde han faa for 1½ Skilling (12 Øre) om Dagen. Pengene var mere værd dengang end nu.

Svends Provstetid var en trang Tid for Klostrene. Naar det drejede sig om Udskrivning af *Skatter* til Dækning af de store Krigsudgifter i de sidste Aar før Reformationen, var baade de adelige og de bispelige Rigsraader tilbøjelige til at ofre Klostrene for selv at slippe billigere, og efter Reformationen, da der kun sad Adelsmænd i Rigsraadet, maatte Klostrene og Domkapitlerne i endnu højere Grad holde for. Paa Herredagen i København 1530 vedtog man at komme kongl. Maj. og Riget til Hjælp mod kejserl. Maj., Kong Christiern og hans Søns Fejde og lade sig taksere for en mærkelig Sum Pendinge. Vestervig Kloster blev takseret for 700 Mark. Ved Christian III's Hylding i Viborg i Marts 1535 bevilgedes der ham en svær Skat til Krigsfolkets Underhold, den saakaldte

”Sølvskat”, der faldt ikke mindst tungt paa Klostrene, som foruden en stor Sum Penge skulde aflevere alt, hvad de havde af Kalke og Ornamentter af Sølv. En Kvittering viser, at Provst Svend har afgivet 2500 Mark dansk, 1084½ Lod Sølv (Sølvbeslaget fra St. Thøgers Helgenskrin), to Sølv-Arme (Relikviegemmer i Form af Arme) og en Monstrans. 1 Juni 1536, da Christian III laa for København og nødvendig maatte skaffe Penge for at holde sammen paa Landsknægtene, som utaalmodigt krævede deres tilgodehavende Sold, blev der paalagt Klostrene en ny Sølvskat, som inden Maanedens Udgang skulde erlægges i Sølv eller Guld. Klosterforstanderne maatte, hvis de ikke vidste anden Udvej, sælge eller pantsætte en Del af Klostergodset. Provst Svend solgte saaledes af Klosterets Gods for 130 Lod Sølv til Albret Skeel til Rostrup for at tilvejebringe de 2000 Mark, han skulde udrede. I December 1542 maatte han komme kongl. Maj. til Hjælp med 1500 Daler. Den 7. August 1545 tilskrev Kongen Kapitlerne og Herreklostrene: Vider, at vi endnu er en mærkelig Sum Pendinge bort skyldige og agte nu til dette næste kommandes Omslag (Termin) at fri os af samme Gæld, hvortil vi en statelig Sum Pendinge behov haver. Thi have vi nu udi vort elskelige Danmarks Riges Raads Overværelse ladet taksere og optegne alle Kapitler og Herreklostre over alt Riget, hver at komme os til Hjælp med en Sum Daler etc. Vestervig var optegnet for 1000 Daler. Det følgende Aar fandt Kongen sig foraarsaget til at tage en Hjælp af alle sine gejstlige Undersaatter til Rustninger og Understøttelse til de tyske protestantiske Fyrster i den schmalkaldiske Krig. Klostrene skulde yde Tredieparten af hele dette Aars Indkomst, som de skulde ”vende” udi Daler og Guld og indbetale i to Terminer.

Kongens jydske Rentemester Jørgen Pedersen stævnedes 1546 Provst Svend ”for noget Regnskab af *Sagefald*, som han staar igen med, at møde i Aarhus, naar kongl. Maj. did førstkommandes”. Det siger sig selv, at han forinden mere end een Gang har rykket Svend, uden at det har frugtet. Det forbauser, da Svend, i Modsætning til andre Klosterforstandere, altid ses loyalt at have opfyldt sine Forpligtelser. En nærmere Undersøgelse viser, at det dermed forholder sig paa følgende Maade: Frederik I havde 1525 stadfæstet Kongerne Valdemars, Eriks, Christophers, Christian I's (1478), Hans' (1484) og Christian II's (1515) Privilegier til Klosteret paa fri Birk og Birkeret over dets Gods, Ejendom og Tjenere. Da en Mængde Retssager dengang afgjordes med Pengebøder, og Bøderne kunde være ret store, var Sagefaldet en ikke ubetydelig Indtægt for Klosteret. Kongen havde ved Klosterets Forlening til Provst Svend ikke forbeholdt sig Sagefaldet, og i Jørgen Pedersens Optegnelser 1542 over Kronens visse og uvisse Indtægter af Jylland hedder det udtrykkeligt, at Kongen ”alldielis ingen pendinge renthe” havde af Vestervig Kloster. Ikke desto mindre har Kongen nu gjort Krav paa

Sagefaldet. Saa forstaar man Svends Vægning. Kongen har imidlertid - ventelig med den Begrundelse, at han ikke havde stadfæstet Klosterets Privilegier - fastholdt sin Fordring, thi den 2. April 1548 bevidner han, at *Gese*, Provst Svends Enke - Svend havde efter Reformationen giftet sig - med 1000 Jochimsdaler ”nu har stillet os tilfreds for det Sagefald, som Provst Svend i nogle Aar oppebar af Vestervig Klosters Tjenere, og hvorfor han skulde have gjort os Regnskab”.

Har Provst Svend maaske ikke været lemfædig med Inddrivelsen af de Afgifter, som tilkom Klosteret, saa har han til Gengæld selv faaet en haardhændet Behandling. Det ser ud til, at han er død som en forholdsvist fattig Mand. Hvis man sammenlægger blot de Skatter, Ydelser og Tynger, som er omtalt i det foregaaende, og som jo langt fra var de eneste, der blev lagt ham paa, vil man sikkert finde, at det var baade ubilligt og ubarmhjertigt at afnøde ham den Erklæring, han maatte underskrive paa Koldinghus den 9. Juni 1546: Bekender jeg Suend Mogenszin, Provst udi Vestervig, med dette mit aabne Brev, at jeg nu haver lovet og tilsagt højbaarne Fyrste Hr. Christiern, Danmarks, Norges, Wendes og Gottes Konge etc., min naadige Herre, at jeg eller mine Arvinger vil og skal inden fire samfælde Aar her næst efter indløse og indfri igen til Vestervig Kloster alt det Gods, jeg haver pantsat fra Klosteret, siden jeg fik samme Kloster i Befaling, uden al længere Forhaling eller nogen Undskyldning udi nogen Maade, og holde kgl. Maj. og Klosteret skadesløst i alle Maader, dog undertaget det Gods, som Niels Friis i Pant haver for fire Hundrede Daler paa nogle Aar uafløst, og dersom Niels Friis ej vil annamme sine Pendinge og antvorde Godset fra sig inden fire Aar, da skal jeg antvorde kongl. Maj. samme fire Hundrede Daler, at hans Naade samme Gods selv kan lade indløse. Til hvis Vindesbyrd trykker jeg mit Signet her neden for og med min egen Haand her underskrevet. Datum Kolding, Onsdagen post Søndagen Exaudi Aar mdxlvj.

Svend døde Aaret efter og naaede ikke at faa indløst alt det pantsatte Gods. 1557 fik Knud Gyldenstjerne, som da havde Klosteret i Værge, Fuldmagt til med Lov og Ret at indfri og indløse det Gods, som Provst Svend havde afhændet fra Klosteret, og som trods Provstens, hans Hustrus og Arvingers Løfte ikke var indfriet altsammen. Endelig fik Fru Jutte Podebusk, Knud Gyldenstjernes Enke, i Begyndelsen af Aaret 1572 Befaling til med det allerførste at indløse det Gods, som i Provsternes Tid var pantsat fra Vestervig Kloster til Adelen og andre, for at det ikke skulde komme fra Klosteret. Pengene til Indløsningen vilde Kongen tilbagebetale hende, naar han indløste Klosteret.

Aalborghus var bleven ødelagt under Grevens Fejde. 1539 fik Lensmanden Axel Juul Befaling til at lade

opføre et nyt befæstet Slot. Arbejdet skred kun langsomt fremad, efter nogle Aar var man endnu ikke

kommen til Ende med Opfyldning og Udgravning til Befæstningsanlægget. Tidlig paa Foraaret 1546 og ligesaa 1547 fik Provst Svend Brev om at sende to Vogne med fire Heste og Mandskab til Aalborg og holde dem der paa egen Kost og Tæring hele Sommeren igennem, ”der at age og arbejde efter som Axel dem tilsigendes vorder”. Og omkring 1. April udgik nyt Kongebrev til Svend, at han skulde ”forskikke Bly, Sten og Tømmer, som er paa den gamle Kirke der for Klosteret, til Aalborg”. Den gamle Kirke var St. Thøgers Sognekirke, som var nedlagt efter Reformationen, da Klosterkirken toges i Brug som Sognekirke. Da Nedbrydningen af Kirken begyndte, stod Svend, fortælles der, ved sit Vindue i Klosteret, og da han saa Spiret blive revet ned, ramtes den gamle Mand af et Slagtilfælde, som berøvede ham Mælet, og faa Timer efter var han død. Sikkert er det i hvert Fald, at hans Død indtraf netop ved denne Tid, nemlig i Tiden mellem Begyndelsen af April og Begyndelsen af Juni, thi Erik Ruds Lensbrev paa Vestervig Kloster blev udstedt den 7. Juni 1547.

Provst Svend havde før sin Død forlenet Gese med en Klosteret tilhørende Gaard i Nykøbing paa Mors. Da hun døde, og hendes Arvinger vilde sætte sig i Besiddelse af hendes efterladte Gods, lod Erik Rud paa Kongens Vegne Godset beslaglægge og Gaarden ”tilslaa”. Saaledes henstod den, indtil Bygningerne nedbrændte under den voldsomme Ildebrand, der Aftenen før Kristi Himmelfartsdag 1560 lagde saa godt som hele Nykøbing By i Aske. Jorden laa saa øde til 1575; da fik Borgmesteren i Nykøbing Morthen Lauritzen Skøde paa den med Forpligtelse til at lade opføre gode Købstadbygninger paa den og aarlig svare 2 Mark dansk i Jordskyld til Hald Slot.

Endnu i 1661 omtales ”Provst Svends Jord i Nykøbing”.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1935, side 3-25)